

5. Професійна освіта інвалідів, осіб з особливими потребами у професійно-технічних навчальних закладах. *Щомісячний методичний веб-журнал*. Випуск 2 (6), лютий 2012 р.

6. Пашенко О. В. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: Навчально-методичний посібник. Київ : Арт Економі, 2012. 184 с.

7. Світлана Литовченко. Он-лайн навчання учнів з порушеннями слуху: рекомендації шкільним командам супроводу. URL: <http://ispukr.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Копія-Дистанційне-навчання-дітей-з-порушеннями-слуху-Литовченко.pdf>

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ: ДОСВІД ПОРТУГАЛІЇ

Попова В. В., доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання
Інституту професійної освіти НАПН України

Умови воєнного стану значною мірою змінюють пріоритетні напрями розвитку професійної освіти дорослих в Україні. В першу чергу даються взнаки значні руйнування соціальної, транспортної та енергетичної інфраструктури. Масштабні знищення житлового фонду та промислових підприємств змінюють умови праці освітян і цільові орієнтири освітнього процесу. Такий стан речей є безпрецедентним для європейського простору, тому приклади поводження в таких умовах важко знайти. Разом з тим, актуальним питанням є пошук і аналіз досвіду налаштування освіти на виведення економіки з катастрофічного стану.

У відбудові післявоєнної України професійній освіті належатиме визначальна роль – адже саме у цій системі надається більшість кваліфікацій, формуються професійні навички та здійснюється перепідготовка працівників, у тому числі і

дорослих. Пріоритетним напрямом розвитку освіти для дорослих в умовах воєнного стану має бути підготовка кваліфікованих працівників, навички яких будуть корисними для відбудови України.

Багато країн Європейського Союзу, до якого прагне долучитись Україна, накопичили чималий досвід здобуття професійної освіти для дорослих, кваліфікаційні навички яких будуть актуальними на ринку праці. У цьому контексті Україні може бути корисним досвід Португалії. У Португалії розроблена ефективна програма відновлення економіки після світової фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., коли вона потерпала від фінансових обмежень і високого рівня безробіття. У цій програмі професійна освіта була визначена як вагомий інструмент для вирішення проблем у освіті взагалі та перекваліфікації дорослих зокрема.

Доцільно акцентувати увагу, що освіта у суспільстві відіграє визначальну роль: адже вона створює людський капітал, завдяки якому зростає та розвивається національна економіка. Тому система освіти будь-якої країни має враховувати структурні особливості економіки, профіль промисловості, домінантні позиції експорту, ступінь монополізації галузей, середній розмір підприємств, тощо.

У цьому контексті економіка Португалії має певні особливості: у ній є велика частка мікрофірм (до 9 працівників) і малих фірм (10-49 осіб), які забезпечують зайнятість понад 60% працездатного населення. Це на 10 п. п. вище середнього показника по ЄС [1]. Рівень безробіття у Португалії майже у 1,5 рази вищий за середній по країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (7,1% проти 4,9%) [2].

Права громадян і обов'язки держави у сфері освіти Португалії, а також принципи викладання та навчання визначені Конституцією Республіки від 1976 р. Відповідальність за освіту покладена на Міністерство освіти, яке визначає, координує, реалізує та оцінює національну політику країни щодо загальної системи освіти (дошкільна, базова, старша середня та позашкільна освіта), а також

поєднання освітньої політики з політикою кваліфікації та професійної підготовки. Особливістю системи освіти Португалії є орієнтація на положення конвенції про визнання кваліфікацій у Європі, розробленою Радою Європи, ЮНЕСКО та ратифікованою 55 країнами [3].

Державна освіта у Португалії є обов'язковою та безкоштовною. Вона триває 12 років (від 6 до 18 років) і складається з базової (1–9-й класи) та старшої середньої (10–12-й класи). Різні типи організації освітнього процесу є взаємоузгодженими та гарантують доступ до вищої освіти через національні іспити. Напрямок, не орієнтований на подальше навчання, передбачає академічну і професійно-технічну сертифікацію, тобто, поєднання загальної технічної підготовки та підготовки на робочому місці.

Ключовим моментом професійної освіти Португалії стала орієнтація на досягнення певного кваліфікаційного рівня. Особливе значення надається визнанню, підтвердженню та сертифікації компетенцій протягом усього життя як відповідної для навчання та професійної підготовки дорослих з низьким рівнем шкільної освіти.

Професійна освіта та навчання дорослих є спільною відповідальністю Міністерства освіти та Міністерства праці, солідарності та соціального забезпечення. Освітньою системою Португалії передбачено, що дорослі, які не отримали базової або старшої середньої освіти у відповідному віці, мають можливість отримати академічну та професійну сертифікацію у національній мережі центрів Qualifica. Ця мережа забезпечує систему орієнтації для дорослих і координує широке коло навчальних закладів [4].

Реформи у системі освіти Португалії розпочалися з 2002 р. коли «Національне агентство з питань освіти та навчання дорослих» було змінено на «Генеральне управління професійної освіти та навчання». У 2006 р. було створено «Національне агентство кваліфікацій», підпорядковане Міністерству освіти і Міністерству праці та соціальної солідарності, яке відповідає за управління та

координацію професійної освіти на національному рівні [5]. Урядовою реформою 2007 р. на базі цієї інституції було створене «Національне агентство кваліфікації та професійної освіти», яке стало основним постачальником послуг у галузі професійної освіти [6].

Програми професійної освіти у Португалії узгоджені з «Національним каталогом кваліфікацій». На старшому рівні середньої школи більшість учнів системи професійної освіти відвідують професійні курси (80%), які тривають 3 роки, або курси учнівства (15%), які тривають 2,5-3 роки. У результаті видається професійний сертифікат і диплом про завершення 12-го року навчання [7]. У 2016 р. уряд розробив нову версію «Програми кваліфікацій», яка стала частиною національної «Програми економічних реформ», узгодженою з Європейською Комісією. Програми кваліфікацій орієнтовані на досягнення для 50% населення повної середньої освіти; для 15% дорослих можливості підвищення кваліфікації упродовж життя; для 40% осіб 30-34 років – здобути сертифікат про вищу освіту [8].

Для реалізації «Програми кваліфікацій» було створено 300 центрів кваліфікації, де дорослим надавали актуальну інформацію, рекомендації, направляли на професійну освіту та навчання. Вони також мали повноваження сертифікувати результати попереднього навчання. Такі центри були створені при державних і приватних школах, центрах професійної підготовки, підприємствах та соціальними партнерами [9]. Разом з галузевими радами, вони постійно оновлюють Національний каталог кваліфікацій; здійснюють управління національною системою визнання, підтвердження та сертифікації компетентностей; розробляють прогнози кваліфікацій відповідно до потреб ринку праці, тощо. Але із-за браку фінансування, португальська система кваліфікацій залежна від пріоритетів бюджетного процесу ЄС [10].

Результатом комплексних реформ стали позитивні зміни у професійній освіті Португалії: зменшилась кількість тих, хто навчається за програмами

професійної освіти у старших класах середньої освіти (з 39% у 2019 р. до 48% у 2020 р.); упала частка осіб з низьким рівнем кваліфікації або без неї з 73,7% (2005 р.) до 44,6% (2020 р.), хоча усе ще залишається найвищою у ЄС; зріс рівень працевлаштування з 78,2% (2016 р.) до 82,2% (2020 р.), що перевищило середній показник по ЄС (79,6%) [11].

Ці тенденції стали результатом впровадження у професійній освіті Португалії положень Лісабонської Конвенції про визнання кваліфікацій у європейському регіоні. Відповідно до неї державні інституції налаштовують освітній процес на досягнення визнаного на міжнародному просторі кваліфікаційного рівня. Дотримання загальноєвропейських стандартів, своєю чергою, розширює можливості працевлаштування для португальців та навчання іноземців у португальських навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. OECD (2020), *Strengthening the Governance of Skills Systems: Lessons from Six OECD Countries*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/3a4bb6ea-en>
2. Unemployment Rates, OECD – Updated: February 2023. *OECD*. <https://www.oecd.org/newsroom/unemployment-rates-oecd-update-february-2023.htm>
3. Council of Europe and UNESCO. “Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region.” Lisbon Recognition Convention, 1997.
4. National Education Systems: Portugal. *European Commission*. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/portugal/overview>
5. EAEA (2011): *Country report Portugal*. (Helsinki). www.eaea.org/country/portugal
6. CEDEFOP, 2014. *European inventory on validation of non-formal and informal learning 2014: country report Portugal*.

<http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/validation-non-formal-and-informal-learning/european-inventory>

7. OECD (2020), *Strengthening the Governance of Skills Systems: Lessons from Six OECD Countries*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/3a4bb6ea-en>

8. ANQEP et al. (2020), *Qualifica*, <https://www.qualifica.gov.pt/#/>

9. Portugal RVA country profile in education and training. *UNESCO Institute for Lifelong Learning*. (11 September 2016). <https://uil.unesco.org/document/portugal-rva-country-profile-education-and-training>

10. OECD (2018), *Skills Strategy Implementation Guidance for Portugal: Strengthening the Adult-Learning System*, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264298705-en>

11. Cedefop; Educational Research Institute (2022). *Vocational education and training in Europe - Portugal: system description* [From Cedefop; ReferNet. Vocational education and training in Europe database]. <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-ineurope/systems/portugal-u2>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Прядко Л.О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту Сумського інституту післядипломної
педагогічної освіти

Під час війни школа є осередком, який дає змогу дітям отримати не лише знання, а й психологічну підтримку, не втрачаючи почуття приналежності до громади. Тому дуже важливо гнучко підійти до організації роботи школи та налагодити навчальний процес так, щоб було комфортно та безпечно як для дітей,